

บทที่ 9
บริษัทจำกัด
(Company Limited)

ลักษณะของบริษัทจำกัด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 บัญญัติไว้ว่า “อันว่าบริษัทจำกัดนั้นคือ บริษัท ประจำที่ซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน ผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบเดียวกัน เพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังคงใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ”

และมาตรา 2012 บัญญัติไว้ว่า “อันว่าสัญญาจดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปกลุ่มเข้ากันเพื่อจะทำกิจการร่วมกัน ด้วยประسنศรัจแบ่งกำไรอันจะพึงได้แก่กิจการที่กระทำการ”

จากบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสองมาตรา สรุปได้ว่าบริษัทจำกัดมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

1. ทุนของบริษัทแบ่งออกเป็นหุ้น แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่ากัน
 2. ผู้ถือหุ้นมีความรับผิดชอบเดียวกัน เพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังคงใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถืออยู่
 3. ผู้ถือหุ้นทั้งหลายมีสัญญาระหว่างกันที่จะกระทำการร่วมกันด้วยประسنศรัจเจ้ากำไร
- บทบัญญัติตามกฎหมายของบริษัทจำกัดมิได้ระบุไว้ว่า ผู้ถือหุ้นต้องมีคุณสมบัติพิเศษในการที่จะเข้าร่วมกับผู้อื่น ซึ่งต่างกับห้างหุ้นส่วนบริษัทจำกัด ถ้าผู้ถือหุ้นคนหนึ่งคนใดตายเป็นบุคคลล้มละลายหรือไร้ความสามารถไม่ต้องเลิกกิจการ การโอนหรือขายหุ้นให้บุคคลอื่นกระทำได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถือหุ้นคนอื่น เว้นแต่จะมีข้อบังคับระบุไว้เป็นพิเศษ

การจัดตั้งบริษัท

1. สัญญาจัดตั้งบริษัท

กฎหมายกำหนดได้ว่า บริษัทจำกัดต้องมีผู้เริ่มก่อการไม่น้อยกว่า 7 คน ทำการทดลองร่วมมือในการจัดตั้งบริษัทจำกัดโดยขั้นแรกให้ทำการจดทะเบียนหนังสือบิตรคนหกคน จากนั้นให้ดำเนินการออกหนังสือชื่อหุ้นเพื่อโฆษณาให้ประชาชนซื้อหุ้น เมื่อมีผู้ซื้อหุ้นครบจำนวนแล้ว ผู้เริ่มก่อการเรียกประชุมบรรดาผู้ที่ซื้อหุ้น ซึ่งถือเป็นการประชุมจัดตั้งบริษัท และเมื่อได้รับชำระเงินค่าหุ้นอย่างน้อยร้อยละ 25 จากผู้เข้าซื้อหุ้นแล้วจึงจะจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดได้

การจัดตั้งบริษัทไม่เหมือนกับการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนคือ บริษัทจำกัดต้องทำกันถึง 2 ครั้ง แต่การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนกระทำเพียงครั้งเดียวก็สำเร็จ นอกเหนือไป การตั้งบริษัทจำกัด จำเป็นต้องจดทะเบียนตามกฎหมาย ไม่เหมือนห้างหุ้นส่วนซึ่งอาจเป็นชนิดจดทะเบียน หรือไม่จดทะเบียนก็ได้

2. ทุนของบริษัทจำกัด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1117 ระบุว่า หุ้นแต่ละหุ้นจะต้องมีมูลค่า ไม่ต่ำกว่า 5 บาท มาตรา 1100 ระบุว่า ผู้เริ่มก่อการแต่ละคนต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น

ดังนั้น หากผู้เริ่มก่อการอย่างน้อยต้องมี 7 คน ทุนของบริษัทโดยอย่างต่ำตามกฎหมายจึงจำเป็นจะต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 35 บาท

ในทางปฏิบัติแล้วการตั้งเงินทุนของบริษัทแต่ละแห่งจะกำหนดให้เป็นจำนวนที่เหมาะสมเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้ในการดำเนินงานของกิจการได้ ถ้าหากตั้งไว้น้อยอาจจะทำกิจการใหญ่ไม่ได้ ถ้าหากตั้งไว้มากเกินไปจะเป็นภาระนำมามากมายให้เท่านั้น

3. ความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้น

ผู้ถือหุ้นของบริษัทจำกัด ต่างรับผิดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังคงใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถืออยู่ ถ้าหากสูญเสียหุ้นแล้ว จะพ้นภาระผูกพันต้องรับผิดชอบอีก ตัวอย่างเช่น นายพงษ์ ถือหุ้น 10 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท รวมเป็น 1,000 บาท นายพงษ์ จะต้องลงทุนให้เงินให้แก่บริษัทเพียงในวงเงิน 1,000 บาท เท่านั้น และความรับผิดในวงเงินนี้เป็นความผิดต่อบริษัทที่มิใช่ต่อบุคคลภายนอก

ทุนเรือนหุ้น (Capital Stock)

ผู้มีสิทธิ์สามได้เสียในสินทรัพย์ของบริษัท คือ เจ้าของบริษัทจะได้รับใบหุ้นเป็นหลักฐานแสดงความเป็นเจ้าของ ถ้าใบหุ้นมีมูลค่าหุ้นระบุอยู่ หุ้นนั้นเรียกว่า หุ้นชนิดมีมูลค่า (par value stock) แต่ถ้าเป็นหุ้นชนิดไม่มีมูลค่าระบุบนใบหุ้นก็จะเป็นหุ้นชนิดไม่มีมูลค่า (no-par stock)

สำนับประเทศไทย กญนmany กำหนดให้หุ้นที่ออกต้องเป็นประเภทที่มีมูลค่าหุ้น (par value stock) เท่านั้น แต่ในศตวรรษที่มีการกุญแจของบางธุรกิจยอมให้ออกหุ้นชนิดไม่มีมูลค่าได้

ถ้าหุ้นทุนของบริษัทมีเพียงประเภทเดียว หุ้นนั้นจะเป็นหุ้นสามัญทั้งหมด แต่ถ้าบริษัทมีหุ้นทุนสองชนิด อีกประเภทหนึ่งจะเป็นหุ้นบุริมสิทธิ์ ผู้ถือหุ้นทุกคนมีสิทธิ์จากการถือหุ้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้นที่แต่ละคนถืออยู่

สิทธิ์ของผู้ถือหุ้นเมดังนี้

1. สิทธิ์ในเงินปันผล ผู้ถือหุ้นสามัญ และหุ้นบุริมสิทธิ์จะได้รับเงินปันผลเป็นผลตอบแทนจากการถือหุ้น ซึ่งเงินปันผลนี้บริษัทประกาศจ่ายจากผลกำไรที่ได้รับจากการดำเนินงานของบริษัท

2. สิทธิ์ในการออกเสียงเลือกตั้งกรรมการบริหารงาน และการพิจารณาโอนขายบางอย่างของบริษัท สิทธินี้จะได้เฉพาะผู้ถือหุ้นสามัญเท่านั้น

3. สิทธิ์ในการซื้อหุ้นของบริษัทที่ออกเพิ่มเติมได้ก่อนบุคคลอื่น (Pre-emptive right) กรณีที่บริษัทออกหุ้นใหม่ ผู้ถือหุ้นเดิมมีสิทธิ์ในการซื้อหุ้นใหม่ได้ในอัตราเดิม ซึ่งเป็นสิทธิพิเศษที่ได้รับก่อนบุคคลอื่น

4. สิทธิ์ได้รับชำระคืนเงินหรือสินทรัพย์เมื่อบริษัทเลิกกิจการในกิจการของบริษัทจำกัด ผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิ์มีสิทธิพิเศษในการได้รับเงินปันผลก่อนหุ้นสามัญและมีสิทธิ์ในการได้รับชำระคืนทุนในกรณีเลิกล้มบริษัทก่อนหุ้นสามัญ แต่ผู้ถือหุ้นสามัญจะไม่มีสิทธิพิเศษแต่อย่างใด ดังนั้นเมื่อบริษัทออกหุ้นทุนมากกว่านึงชนิด ควรจะระบุถึงสิทธิพิเศษของหุ้นแต่ละชนิดไว้ในกฎหมายบังคับของบริษัทให้ชัดเจน

เงินทุนตามกฎหมาย

เงินทุนตามกฎหมายเป็นจำนวนเงินผลรวมของมูลค่าหุ้นที่นำออกจำหน่ายและหุ้นที่จอง จำนวนเงินทั้งสิ้นที่ได้รับเป็นการชำระมูลค่าหุ้นจากผู้ถือหุ้น เรียกว่า เงินทุนที่นำมาลง (paid-in capital or invested capital) ในกรณีที่ได้รับชำระค่าหุ้นสูงกว่ามูลค่า เอพาระจำนวนที่เท่ากับมูลค่าหุ้นเท่านั้นที่จะนำไปเครดิตไว้ในบัญชีหุ้นเรือนหุ้นอันเป็นบัญชีหุ้นตามกฎหมาย สำหรับส่วนเกินให้แสดงเป็นบัญชีประเภทส่วนเกินหุ้น (additional paid-in capital)

ทุนตามกฎหมาย อาจจะเพิ่มขึ้นได้โดยการจ่ายหุ้นปันผล หรือจากการอนุมัติ โดยคณะกรรมการบริษัทให้โอนส่วนเกินทุนหรือกำไรสameไปเป็นทุนและทุนตามกฎหมาย จะลดลงได้เมื่อมีการจดทะเบียนลดทุนหรืออาจจะลดลงได้จากการที่คณะกรรมการบริษัทประกาศลดมูลค่า หรือมูลค่าที่กำหนดของหุ้น แต่ทั้งนี้จะกระทำได้ต่อเมื่อกฎหมายของประเทศหรือรัฐให้อำนาจไว้เท่านั้น เงินทุนตามกฎหมายจะลดลงเนื่องจากการจ่ายเงินปันผลไม่ได้

รายการเกี่ยวกับหุ้นทุน

รายการที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับหุ้นทุนเริ่มต้นตั้งแต่การจดทะเบียนหุ้นการนำหุ้นออกจำหน่ายการรับซื้อรำค่าหุ้น และการออกใบหุ้น คำศัพท์ที่ใช้สำหรับรายการต่าง ๆ ได้แก่

- หุ้นทุนจดทะเบียน (Authorized shares)
 - หุ้นทุนที่ออกใบหุ้นแล้ว (Issued shares)
 - หุ้นทุนที่ยังไม่ได้ออกใบหุ้นไป (Unissued shares)
 - หุ้นทุนได้รับคืนมา (Treasury shares)
 - หุ้นที่อยู่ในมือผู้ถือหุ้น (Outstanding shares)
- หุ้นทุนแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ
1. หุ้นสามัญ
 2. หุ้นบุริมสิทธิ

กรณีที่บริษัทมีหุ้นทุนเพียงชนิดเดียว หุ้นนั้นจะเป็นหุ้นสามัญ

หุ้นสามัญ (Common Stock) เป็นหุ้นที่มีสิทธิในการออกเสียงดำเนินงาน และมีสิทธิเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารงานของบริษัท กรณีที่บริษัทมีหุ้นเพียงชนิดเดียว หุ้นทุนที่มีจะเป็นหุ้นสามัญเท่านั้น ผู้ถือหุ้นสามัญเป็นผู้มีส่วนได้เสียในกิจการอย่างแท้จริง

หุ้นบุริมสิทธิ (Preferred Stock) คือหุ้นชนิดที่มีสิทธิพิเศษเหนือกว่าหุ้นสามัญ เช่นสิทธินั้นอาจได้รับเงินปันผลก่อนหุ้นสามัญหรือได้รับคืนทุนก่อนหุ้นสามัญ

บริษัทอาจออกหุ้นบุริมสิทธิ์ที่มีบุริมสิทธิ์เหลือมล้ากัน โดยจะเปลี่ยนหุ้นบุริมสิทธิ์ขึ้นดับหนึ่ง หุ้นบุริมสิทธิ์ขึ้นดับสอง ฯลฯ หุ้นบุริมสิทธิ์ขึ้นดับหนึ่งย่อมมีสิทธิ์เหนือหุ้นบุริมสิทธิ์ขึ้นดับสอง และหุ้นบุริมสิทธิ์ขึ้นดับสองย่อมมีสิทธิ์เหนือหุ้นบุริมสิทธิ์ขึ้นดับสาม เป็นต้น ๆ ไป บางกรณีสิทธิ์จะได้รับเงินปันผลได้ก่อนของหุ้นบุริมสิทธิ์ที่นำออกจำหน่าย ต่างหากกันอาจจะมีเท่ากัน แต่อัตราเงินปันผลแตกต่างกัน หุ้นบุริมสิทธิ์ซึ่งแยกออกเป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้

หุ้นบุริมสิทธิ์ชนิดสะสม และไม่สะสม

(Cumulative and Noncumulative Preferred Stock)

หุ้นบุริมสิทธิ์ชนิดไม่สะสม คือ หุ้นบุริมสิทธิ์ชนิดที่มีสิทธิ์รับเงินปันผลก่อนหุ้นสามัญ เฉพาะในปีที่บริษัทประกาศจ่ายเงินปันผลเท่านั้น หากปีใดบริษัทไม่ได้ประกาศจ่ายเงินปันผล บริษัทจะไม่มีสิทธิ์ในเงินปันผลในปีนั้น

หุ้นบุริมสิทธิ์ชนิดสะสม คือ หุ้นบุริมสิทธิ์ที่มีสิทธิ์ได้รับเงินปันผลทุกปี ไม่ว่าบริษัทจะประกาศจ่ายหรือไม่ หากปีใดที่บริษัทไม่ประกาศจ่ายเงินปันผลของหุ้นบุริมสิทธิ์ชนิดนี้จะสะสมไปเรื่อย ๆ ทุกปี จนกว่าบริษัทจะจ่ายให้ และจะต้องจ่ายเงินปันผลที่สะสมทั้งหมดตามครุจำนวนแล้วจึงจะจ่ายให้แก่หุ้นสามัญได้

ตัวอย่างที่ 1 บริษัทวรรณมา ออกจำหน่ายหุ้นบุริมสิทธิ์ 8% ชนิดสะสม จำนวน 10,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท บริษัทไม่ได้ประกาศจ่ายเงินปันผลมา 2 ปีแล้ว ในปีนี้บริษัทประกาศจ่ายเงินปันผลทั้งสิ้น 300,000 บาท ดังนั้นเงินปันผลนี้ต้องจ่ายให้แก่หุ้นบุริมสิทธิ์เป็นเงิน 240,000 บาท (คงค้าง 2 ปี ปีละ 80,000 เป็นเงิน 160,000 บาทของปีปัจุบันอีก 80,000 บาท และที่เหลือจะเป็นของหุ้นสามัญทั้งหมด)

หุ้นบุริมสิทธิ์ชนิดร่วมรับและไม่ร่วมรับ

(Participating and Nonparticipating Preferred Stock)

หุ้นบุริมสิทธิ์ร่วมรับ หมายถึง หุ้นบุริมสิทธิ์ที่จะได้รับเงินปันผลร่วมกับหุ้นสามัญในเงินปันผลคงเหลือ ภายนหลังจากจ่ายเงินปันผลให้หุ้นสามัญในอัตราเดียวกับหุ้นบุริมสิทธิ์ หุ้นบุริมสิทธิ์ร่วมรับ จำแนกได้เป็น 2 ชนิดคือ ชนิดร่วมรับเต็มที่ (fully participating) และชนิดร่วมรับเพียงไม่เกินอัตราสูงสุด (maximum rate) ที่กำหนดไว้

ตัวอย่างที่ 2 บริษัทโนเนียว จำกัด มีหุ้นทุนนาอกจำหน่ายแล้ว คือ หุ้นบุริมสิทธิ์ร่วมรับเต็มที่ 5% มูลค่า 100,000 บาท และหุ้นสามัญมูลค่า 200,000 บาท บริษัทประกาศจ่ายเงินปันผล 36,000 บาท จำนวนเงินปันผลที่จะจ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิ์และหุ้นสามัญได้ดังนี้

	<u>หุ้นบุริมสิทธิ</u>	<u>หุ้นสามัญ</u>
1) จ่ายให้แก่หุ้นบุริมสิทธิในอัตรา 5%	5,000	
2) จ่ายให้แก่หุ้นสามัญในอัตราเดียวกับหุ้นบุริมสิทธิ คือ 5%		10,000
3) เงินปันผลคงเหลือแบ่งให้แก่หุ้นบุริมสิทธิและหุ้นสามัญ		
ตามส่วน (เงินปันผล 21,000 บาท จ่ายให้		
แก่หุ้น มูลค่ารวม 300,000 บาท)	7,000	14,000
	<u>12,000 (12%)</u>	<u>24,000 (12%)</u>

จะเห็นว่าในกรณีนี้ทั้งหุ้นบุริมสิทธิและหุ้นสามัญ ต่างได้รับเงินปันผลในอัตราเท่ากันคือ 12% ของมูลค่าหุ้น

ถ้ามีการกำหนดอัตราสูงสุดของบุริมสิทธิให้เท่ากับ 8% ดังนี้ หุ้นบุริมสิทธิจะได้รับเงินปันผลเป็นเงิน 8,000 บาท และหุ้นสามัญจะได้รับจำนวนที่เหลือ 28,000 บาท หรือเท่ากับ 14%

หุ้นบุริมสิทธิไม่วรับ หมายถึงหุ้นบุริมสิทธิที่จะได้รับเงินปันผลเฉพาะ ตามอัตราหรือจำนวนเงินที่ระบุไว้ในปีที่มีการประกาศจ่ายเงินปันผลเท่านั้น หุ้นสามัญจะได้รับเงินปันผลคงเหลือทั้งหมด หลังจากหักส่วนที่เป็นของหุ้นบุริมสิทธิออกแล้ว

หุ้นบุริมสิทธิแปลงสภาพ (Convertible Preferred Stock)

หุ้นบุริมสิทธิแปลงสภาพเป็นหุ้นที่สามารถแปลงเป็นหลักทรัพย์ชนิดอื่นของบริษัทได้ โดยปกติ บริษัทมักจะให้สิทธิในการแปลงเป็นหุ้นสามัญ เมื่อหุ้นบุริมสิทธิจะมีบุริมสิทธิในเงินปันผลก่อนหุ้นสามัญ แต่ก็ถูกจำกัดเพียงไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ ถ้าบริษัทดำเนินกิจการมีกำไรตีส่วนแบ่งผลกำไรส่วนใหญ่จะตกเป็นของหุ้นสามัญ ดังนั้นสิทธิในการแปลงสภาพหุ้นได้จะทำให้ผู้ถือหุ้นบุริมสิทธิมีโอกาสที่จะได้รับส่วนแบ่งในผลกำไรจากการที่ประสบความสำเร็จบ้างหรืออาจมีข้อกำหนดให้สิทธิในการแปลงเป็นหุ้นกู้ ซึ่งจะเปลี่ยนจากเจ้าของกิจการไปเป็นเจ้าหนี้ของกิจการแทน

หุ้นบุริมสิทธิเรียกไก่คืนได้ (Redeemable Preferred Stock)

บริษัทจะเรียกหุ้นบุริมสิทธิมาไก่คืนได้ต่อเมื่อมีข้อกำหนดระบุไว้ ตามปกติของการไก่คืนบริษัทจะต้องจ่ายเงินในราคากลางกว่ามูลค่าหุ้น หรือสูงกว่าราคาเดิมที่นำหุ้นออกจำหน่าย นอกจากนี้ถ้าหากในขณะเรียกไก่คืน หุ้นดังกล่าวมีเงินปันผลคงค้างอยู่ บริษัทจะต้องจ่ายชำระเงินปันผลคงค้างนั้นด้วย

การจำหน่ายหุ้นทุน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1104, 1105 และ 1107 ระบุไว้ว่า

เมื่อผู้เริ่มก่อการจัดตั้งบริษัท “ได้จดทะเบียนหนังสือบริษัทที่สนใจแล้วให้จัดทำหนังสือซึ่วนี้เพื่อประกาศให้ประชาชนจองซื้อหุ้น เมื่อหุ้นทั้งหมดที่ได้รับจดทะเบียนมีผู้จองซื้อครบแล้ว ให้ผู้เริ่มก่อการเรียกประชุมผู้จองซื้อหุ้นเป็นการประชุมจัดตั้งบริษัทและเลือกกรรมการบริหารงาน กรรมการบริษัทจะเรียกค่าหุ้นในครั้งแรกน้อยกว่า 25% ของมูลค่าหุ้น เมื่อได้รับชำระครบถ้วนแล้วจึงจะไปจดทะเบียนบริษัทได้

ในการนำหุ้นออกจำหน่าย บริษัทจะนำออกขายเป็นวงด ๆ ก็ได้ แต่จะไปยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทไม่ได้จนกว่าจะจำหน่ายหุ้นทุนได้หมด และบริษัทได้รับชำระมูลค่าหุ้นมาอย่างต่อ 25% แล้ว

มาตรา 1105 มีข้อบัญญัติว่าห้ามออกหุ้นต่ำกว่ามูลค่าที่ตั้งไว้จะออกหุ้นสูงกว่ามูลค่าได้ แต่ต้องระบุในหนังสือบริษัทที่สนใจ และจะต้องลงใช้จำนวนที่ล้ำมูลค่าพร้อมกันไปกับการลงใช้เงินคราวแรก การลงเงินใช้คราวแรกต้องมีให้น้อยกว่า 25% ของมูลค่าหุ้นที่ตั้งไว้จำนวนเงินล้ำมูลค่าที่ได้รับ กฎหมายบัญญัติให้นำไปบวกทบทเข้าในทุนสำรอง ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1202 วรรค 2

ตามกฎหมายของประเทศไทยอนุญาตให้จดทะเบียนหุ้นทุน ในราคาน้ำหนักต่ำกว่ามูลค่าหรือสูงกว่า มูลค่าได้ทั้งสองกรณี และการเรียกเก็บเงินค่าหุ้นนั้นไม่ต้องชำระส่วนเกินมูลค่าทั้งหมดในครั้งแรกที่ชำระเงินเห็นเดียวกับกฎหมายของไทย

การบันทึกรายการที่เกี่ยวกับหุ้นทุน

เมื่อบริษัทได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนหุ้นทุน จะต้องทำการบันทึกรายการไว้โดยใช้วิธีใดวิธีหนึ่งต่อไปนี้

1. บันทึกความท่องจำ (Memorandum Entry)
2. บันทึกบัญชี

ถ้าบริษัทให้ไว้บันทึกความทรงจำ จะทำการบันทึกข้อความภายหลังโดยเกี่ยวกับการจดทะเบียนหุ้นทุนลงในสมุดรายวันทั่วไป รวมทั้งบันทึกความทรงจำเขียนเดียวบันทึกในสมุดบัญชีแยกประเภทที่บัญชีหุ้นทุนซึ่งได้จดทะเบียนนั้นด้วย แต่ถ้าบริษัทให้ไว้บันทึกบัญชีจะต้องบันทึกรายการทั้งในสมุดรายวันทั่วไป และในบัญชีแยกประเภทโดย

Dr. หุ้นทุนยังมิได้นำออกจำหน่าย

Cr. หุ้นทุนจดทะเบียน

(หุ้นทุนให้รับบุ่าว่าเป็นหุ้นสามัญ หรือหุ้นบุริมสิทธิ)

Dr. ลูกหนี้หุ้นส่วนของ

Cr. หุ้นทุนให้จอง (ในราคากำมูลค่า)

Cr. ส่วนเกินมูลค่าหุ้น (ในราคากองซื้อที่สูงกว่ามูลค่า)

บัญชีลูกหนี้หุ้นส่วนของเป็นทรัพย์สินหมุนเวียนที่ต้องนำไปแสดงในงบดุล ถ้าการจองซื้อหุ้นมีกำหนดชำระเป็นเวลา ฯ อาจเปิดบัญชีลูกหนี้ที่กำหนดในแต่ละงวดแยกบัญชีออกจากกันได้ ลูกหนี้ที่ถึงกำหนดในงวดปัจจุบันให้ถือเป็นสินทรัพย์หมุนเวียน ส่วนจำนวนที่เหลือให้แสดงเป็นสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

ถ้าบริษัทมีนโยบายว่าจะเรียกเก็บเงินจากยอดคงเหลือในบัญชีลูกหนี้หุ้นส่วนของในอนาคตในเมื่อบริษัทต้องการเงิน ยอดคงเหลือตั้งกล่าวอาจแสดงเป็นรายการหักออกจากบัญชีหุ้นเรือนหุ้น

เมื่อมีการชำระค่าหุ้นส่วนของ ให้บันทึกรายการโดย

Dr. เงินสดหรือสินทรัพย์ที่นำมาชำระ

Cr. ลูกหนี้หุ้นส่วนของ

เมื่อลูกหนี้ชำระค่าหุ้นครบถ้วนแล้ว บริษัทจะออกใบหุ้นให้โดยบันทึกบัญชี ดังนี้

Dr. หุ้นทุนให้จอง

Cr. หุ้นเรือนหุ้น

บัญชีหุ้นเรือนหุ้นเป็นบัญชีคุมยอดเขียนเดียวบันทึกลูกหนี้หุ้นส่วนของ โดยมีทะเบียนผู้ถือหุ้นเป็นบัญชีช่วย ถ้ามีการโอนหุ้นให้แก่บุคคลอื่น การบันทึกรายการคงปรากฏแต่ในทะเบียนผู้ถือหุ้นเท่านั้น โดยโอนมีดับบัญชีบุคคลผู้โอนไปให้แก่ผู้รับโอน

ตัวอย่างที่ 3 บริษัทเชิงชาาย จำกัด ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนหุ้นสามัญ จำนวน 10,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท ในวันที่ 1 มิถุนายน 2540 และนำออกให้จองในวันเดียวกันในราคากุ้นละ 125 บาท มีผู้ส่วนของจำนวน 8,000 หุ้น โดยชำระเงินพร้อมรายการของ 50% ส่วนที่เหลือให้ชำระในต้นเดือนกรกฎาคม

วันที่ 15 มิถุนายน 2540 มีผู้ขอหุ้นสามัญ 2,000 หุ้น โดยชำระด้วยเงินสด 50,000 บาท และชำระด้วยสินค้า 150,000 บาท

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2540 บริษัทได้รับชำระค่าหุ้นที่ส่งของ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2540 ครบถ้วนตามยอดที่คงด้วยของผู้ส่งของจำนวน 7,000 หุ้น บริษัทได้ออกใบหุ้นสำหรับผู้ชำระเงินครบถ้วนแล้วในวันนี้

การบันทึกรายการตามตัวอย่างจะแสดงการบันทึกหุ้นทุนที่จดทะเบียนตามวิธี Memorandum เท่านั้น เนื่องจากเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกในการปฏิบัติ โดยแสดงการบันทึกรายการและบันทึกตามกฎหมายไทยและกฎหมายสหรัฐอเมริกา ดังต่อไปนี้

ตามกฎหมายไทย

2540

ม.ย 1 Memo ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนหุ้นสามัญ
จำนวน 10,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท

ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา

Memo : ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนหุ้นสามัญ
จำนวน 10,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท

ลูกหนี้หุ้นสั่งของ-หุ้นสามัญ (8,000x125) 1,000,000	ลูกหนี้หุ้นสั่งของ-หุ้นสามัญ 1,000,000
หุ้นสามัญให้จด (8,000x100) 800. 000	หุ้นสามัญให้จด 800,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (8,000x25) 200, 000	ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ 200,000

เงินสด [(50% \times 800,000)+200,000] 6 0 0 , 0 0 0	เงินสด (50% \times 1,000,000) 500,000
ลูกหนี้หุ้นสั่งของ-หุ้นสามัญ 6 0 0 , 0 0 0	ลูกหนี้หุ้นสั่งของ-หุ้นสามัญ 500,000

ม.ย.15 เงินสด 50,000	ม.ย.15 เงินสด 50,000
สินค้า 150,000	สินค้า 150,000
หุ้นสามัญ (2,000x100) 200. 000	หุ้นสามัญ . 200,000

ก.ค.1 เงินสด (50% \times 700,000) 350,000	ก.ค.1 เงินสด (500,000 \times 7,000 หุ้น) 437,500
ลูกหนี้หุ้นสั่งของ-หุ้นสามัญ 350,000	8,000 หุ้น
	ลูกหนี้หุ้นสั่งของ-หุ้นสามัญ 437,500

หุ้นสามัญให้จด (7,000x100) . 700, 000	หุ้นสามัญให้จด 700,000
หุ้นสามัญ 700, 000	หุ้นสามัญ 700,000

บริษัท เซิงขาย จำกัด

งบดุล

ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2540

สินทรัพย์

เงินสด	1,000,000	เงินสด	987,500
สุกหนึ่นหุ้นส่วนของ-หุ้นสามัญ	50,000	สุกหนึ่นหุ้นส่วนของ-หุ้นสามัญ	62,500
สินค้า	<u>150,000</u>	สินค้า	<u>150,000</u>
รวมสินทรัพย์ทั้งสิ้น	<u>1,200,000</u>	รวมสินทรัพย์ทั้งสิ้น	<u>1,200,000</u>

ส่วนของผู้ถือหุ้น

ทุนเรือนหุ้น

หุ้นหุ้นสามัญ จดทะเบียน 10,000 หุ้น มูลค่า

หุ้นละ 100 บาท จำนวนน่วยและชำระเต็ม

มูลค่าแล้ว 9,000 หุ้น

900,000

หุ้นสามัญให้จอง 1,000 หุ้น

100,000

ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ

200,000

รวมส่วนของผู้ถือหุ้น

1,200,000

ส่วนของผู้ถือหุ้น

ทุนเรือนหุ้น

หุ้นหุ้นสามัญ จดทะเบียน 10,000 หุ้น มูลค่า

หุ้นละ 100 บาท จำนวนน่วยและชำระเต็ม

มูลค่าแล้ว 9,000 หุ้น

900,000

หุ้นสามัญให้จอง 1,000 หุ้น

100,000

ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ

200,000

รวมส่วนของผู้ถือหุ้น

1,200,000

การจำหน่ายหลักทรัพย์สองชนิดเป็นหน่วยรวม

บริษัทอาจนำหลักทรัพย์ออกจำหน่ายเป็นหน่วยรวมโดยผู้ซื้อแต่ละหน่วยจะได้รับทั้งหุ้นสองชนิดพร้อมกัน ซึ่งอาจเป็นการขายหุ้นสามัญรวมกับหุ้นภัย หรือหุ้นสามัญรวมกับหุ้นบุริมสิทธิหรือหุ้นภัยกับหุ้นบุริมสิทธิ การเสนอขายหลักทรัพย์ตั้งกล่าวนี้จะต้องแบ่งราคาขายให้ถูกต้องโดยใช้ราคากลางเป็นเกณฑ์ในการแบ่งตามกรณีดังไปนี้

1. ทราบราคากลางของหุ้นทั้งสองชนิด
2. ทราบราคากลางของหุ้นเพียงชนิดเดียว
3. ไม่ทราบราคากลางของหุ้นชนิดใดเลย

กรณีที่ทราบราคากลางของหุ้นหลักทรัพย์ทั้งสองชนิดนั้น ให้แบ่งราคาขายของหลักทรัพย์แต่ละชนิดโดยใช้ราคากลางรวมของหลักทรัพย์ที่ขายได้เป็นเกณฑ์

ตัวอย่างที่ 4 บริษัทเสนอขายหุ้นสามัญหนึ่งหุ้น มูลค่า 100 บาท รวมไปกับหุ้นกู้ 10% หนึ่งหุ้น มูลค่า 1,000 บาท ในราคา 1,400 บาท หุ้นสามัญมีราคารีขอขายในท้องตลาดขณะนั้นหุ้นละ 120 บาท และหุ้นกู้ขายในราคาหุ้นละ 1,080 บาท บริษัทขายหุ้นได้ 100 หน่วย การแบ่งราคาขายรวมให้กับนลักทรัพย์แต่ละชนิด คำนวณดังนี้

ราคาขายรวม	$(100 \times 1,400)$	=	140,000
ราคากำไรของหุ้นสามัญที่ขายได้	(100×120)	=	12,000
ราคากำไรของหุ้นกู้ที่ขายได้	$(100 \times 1,080)$	=	108,000
รวมราคากำไรของนลักทรัพย์ที่ขาย			<u>120,000</u>
ราคากำไรของหุ้นสามัญ : $\frac{12,000}{120,000} \times 140,000 = 14,000$			14,000
ราคากำไรของหุ้นกู้ : $\frac{108,000}{120,000} \times 140,000 = 126,000$			126,000
รายการบัญชีดือ			
เงินสด ($100 \times 1,400$)		140,000	
หุ้นสามัญ (100×100)		10,000	
หุ้นกู้ ($100 \times 1,000$)		100,000	
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ		4,000	
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นกู้		26,000	

ในการนี้ที่ทราบราคากำไรของนลักทรัพย์เพียงชนิดเดียว สามารถหาราคากำไรของนลักทรัพย์อีกชนิดหนึ่งได้ด้วยการนำราคากำไรของนลักทรัพย์ที่ทราบหักออกจากราคากำไรรวม

ตัวอย่างที่ 5 จากโจทย์ตัวอย่างที่ 4 ถ้าทราบราคากำไรของหุ้นสามัญแต่เพียงชนิดเดียว ก็ให้บันทึกราคากำไรหุ้นสามัญด้วยราคากำไร สำหรับราคากำไรของหุ้นกู้คำนวณได้ดังนี้

ราคากำไรเป็นหน่วยรวมของหุ้นกู้ และหุ้นสามัญ	=	1,400 บาท
ราคากำไรเป็นของหุ้นสามัญ	=	120
ราคากำไรของหุ้นกู้	=	<u>1,280</u> บาท

รายการบัญชีประจำเดือน

เงินสด	140,000
หุ้นสามัญ (100×100)	10,000
หุ้นกู้ ($100 \times 1,000$)	100,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (100×20)	2,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นกู้ (100×280)	28,000

กรณีที่ไม่ทราบราคาตลาดของหลักทรัพย์ทั้งสองชนิด และไม่มีเกณฑ์แบ่งอย่างอื่นที่เหมาะสมกว่า ก็อาจจะใช้ราคามูลค่าเป็นเกณฑ์ของหุ้นแต่ละชนิดเป็นเกณฑ์

ตัวอย่างที่ 6 จากโจทย์ตัวอย่างที่ 4 ไม่ทราบราคาตลาดของหุ้นทั้งสองชนิดเลย การแบ่งราคากายและภารันที่กรายการจะประจำเดือนนี้

มูลค่าหุ้นสามัญที่ขายได้	(100×100)	=	10,000
มูลค่าหุ้นกู้ที่ขายได้	$(100 \times 1,000)$	=	<u>100,000</u>
รวมราคามูลค่าของหลักทรัพย์ที่ขาย			<u>110,000</u>
ราคารายหุ้นสามัญ :	$\frac{10,000}{110,000} \times 140,000$	=	12,727
ราคารายหุ้นกู้ :	$\frac{100,000}{110,000} \times 140,000$	=	<u>127.273</u>

รายการบัญชี คือ

เงินสด	140,000
หุ้นสามัญ	10,000
หุ้นกู้	100,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ	727
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นกู้	27,273

หากเวลาต่อมาสามารถทราบราคาตลาดของหลักทรัพย์จะต้องแก้ไขรายการที่ได้บันทึกไว้นี้เสียใหม่ให้ถูกต้อง เพื่อให้เป็นไปตามราคาตลาดโดยเร็วที่สุด

ถ้าบริษัทขายหุ้นเป็นหน่วยรวมของหุ้นทุนสองชนิด วิธีการจะเป็นลักษณะเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 7 บริษัทเสนอขายหุ้นสามัญ 2 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท รวมกับหุ้นบุริมสิทธิ์ 5 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท ในราคา 900 บาท กิจการขายหุ้นได้ 100 หน่วย ทราบราคาตลาดของหุ้นบุริมสิทธิ์ เพียงอย่างเดียวว่ามีราคาหุ้นละ 90 บาท ราคาหุ้นสามัญคำนวนได้ดังนี้

$$\text{ราคาขายเป็นหน่วยรวม } 5 \text{ หุ้นบุริมสิทธิ์ \& 2 \text{ หุ้นสามัญ} = 900$$

$$\text{ราคาขายที่ถือได้ว่าเป็นของหุ้นบุริมสิทธิ์ } (5 \text{ หุ้น @ } 90) = 450$$

$$\text{ราคาขายหุ้นสามัญ } 2 \text{ หุ้น} = \underline{\underline{450}}$$

$$\text{ราคาขายหุ้นสามัญ } \text{หุ้นละ } = \frac{450}{2} = 225 \text{ บาท}$$

การบันทึกรายการปรากฏดังนี้

$$\text{เงินสด } (100 \times 900) \qquad \qquad \qquad 90,000$$

$$\text{ส่วนต่างกว่ามูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ์ } (500 \times 10) \qquad \qquad 5,000$$

$$\text{หุ้นบุริมสิทธิ์ } (500 \times 100) \qquad \qquad \qquad 50,000$$

$$\text{หุ้นสามัญ } (200 \times 100) \qquad \qquad \qquad 20,000$$

$$\text{ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ } (200 \times 125) \qquad \qquad \qquad 25,000$$

การรับหุ้น

ถ้าลูกหนี้ผู้ซองชื่อหุ้นไม่เข้าร่วมค่าจองหุ้นเมื่อก็งกำหนด บริษัทสามารถทำการรับหุ้นได้ โดยมีวิธีรับที่ปฏิบัติตามกฎหมายไทยและกฎหมายสหรัฐอเมริกา แยกออกได้ดังนี้

วิธีปฏิบัติตามกฎหมายไทย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ในแต่ละมาตราดังนี้

มาตรา 1121 - การเรียกเงินค่าหุ้นแต่ละคราว ให้กรรมการลงนามออกกล่าวล่วงหน้าไม่ต่างกว่าสิบเอ็ดวัน ด้วยจดหมายส่งลงทะเบียนไปประจำถิ่น

มาตรา 1122 - ถ้าผู้ถือหุ้นคนใดไม่ส่งใช้ตามวันกำหนด ผู้นั้นจำต้องเสียดอกเบี้ยนับแต่วันที่กำหนดให้ส่งใช้จนถึงวันที่ได้ส่งเสร็จ

มาตรา 1123 - ให้กรรมการบริษัทหักเงินค่าหุ้น รวมทั้งดอกเบี้ย ด้วยจดหมายลงทะเบียนไปอีก และให้บวกด้วยว่าถ้ายังไม่ได้อีกจะรับหุ้น

มาตรา 1124 - ให้คำน้ำใจกรรมการจะบอกรับหุ้นนั้น ๆ เมื่อได้ก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามมาตรา 1121-

1123 แล้ว

มาตรา 1125 - หุ้นซึ่งรับแล้วนั้นให้เอกสารขายทอดตลาดโดยไม่รักษา ได้จำนวนเงินเท่าใดให้เอาหักใช้ค่าหุ้นที่เรียกบันดอกเนี้ยค้างชำระ ถ้ายังมีเงินเหลือเท่าใดต้องส่งคืนให้แก่ผู้ถือหุ้นนั้น

สำหรับดอกเบี้ยที่ระบุไว้ตามมาตรา 1122 นั้น กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องเสียดอกเบี้ยเสมอไปที่ประชุมกรรมการอาจยังยัง ไม่เรียกดอกเบี้ยสำหรับเงินค่าหุ้นที่ยังไม่สงใช้มือถือกำหนดได้แล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควร และถ้ามิได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ในหนังสือข้อบังคับของบริษัทแล้วจะต้องเป็นไปตามกฎหมายคืออัตราดอกเบี้ยเท่ากับ $7\frac{1}{2}$ ต่อปี

ค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาดของหุ้นที่รับมา กฎหมายมิได้ระบุว่าจะหักเอกสารเงินขายหุ้นได้หรือไม่ ตามหลักแล้วจำนวนเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดเป็นจำนวนสูงที่เหลือหลังจากหักค่าใช้จ่ายในการขายหุ้นที่รับมาเรียบร้อยแล้ว ถ้าเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดมีเพียงพอที่จะชำระเงินค่าหุ้นที่เรียกบันดอกเบี้ยที่ค้างชำระ บริษัทอาจเรียกร้องเอกสารผู้ถือหุ้นได้ โดยให้บังคับระบุไว้ในข้อบังคับของบริษัทอย่างชัดเจนว่าถ้าขายหุ้นที่รับมาได้เงินไม่เพียงชำระค่าหุ้นและดอกเบี้ย ผู้ถือหุ้นจะต้องชดใช้จำนวนที่ยังขาดอยู่นั้น

ตัวอย่างที่ 8 สมมติจากตัวอย่างที่ 3 ผู้สั่งจองหุ้นจำนวน 100 หุ้น ได้ชำระค่าหุ้นแล้ว 50% และมิได้ชำระเงินค่าหุ้นอีกเลย บริษัทจึงทำการรับหุ้นแล้วนำออกขายทอดตลาดในราคาน้ำหนึ้นละ 120 บาท รายการเกี่ยวกับการรับหุ้นจะปรากฏดังนี้

หุ้นที่รับมานำออกขายได้เงิน (100 หุ้น x 115)	11,500 บาท
หัก เงินค่าหุ้นที่เรียก (50% ของ 10,000)	5,000
คืนเงินให้แก่ผู้ถือหุ้นที่ถูกรับ	6,500
การบันทึกรายการบัญชีประจำวันนี้	
เงินสด (100 x 115)	11,500
ลูกหนี้หุ้นสั่งจอง - หุ้นสามัญ (50% x 10,000)	5,000
ผู้ถือหุ้นที่ถูกรับ	6,500
บันทึกการขายหุ้นที่ถูกรับและจำนวนเงินที่ต้องคืนให้ผู้ถือหุ้น	

หุ้นสามัญให้จอง	10,000
หุ้นสามัญ	10,000
ออกใบหุ้นที่ถูกกิบแล้วนำไปขายได้	
 ผู้ถือหุ้นที่ถูกกิบ	 6. 500
เงินสด	6,500
คืนเงินให้ผู้ถือหุ้นที่ถูกกิบ	

จัดวีธีนี้จากบันทึกการโดยการยกเลิกหุ้นที่รับ แล้วบันทึกการขายหุ้นไปใหม่ในราคาน่าเดิม ผลขาดทุนให้นำไปลดเงินที่จะคืนผู้ถือหุ้นที่ถูกกิบ ดังปรากฏต่อไปนี้

หุ้นสามัญให้จอง (100 หุ้น x 100 บาท)	10,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (100 หุ้น x 25 บาท)	2,500
ลูกหนี้หุ้นสั่งจอง - หุ้นสามัญ (50% x 10,000 บาท)	5,000
ผู้ถือหุ้นที่ถูกกิบ	7,500
ยกเลิกหุ้นที่ถูกกิบ	

เงินสด (100 หุ้น x 115 บาท)	11,500
ผู้ถือหุ้นที่ถูกกิบ	1,000
หุ้นสามัญ	10,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ	2,500
บันทึกการนำหุ้นที่ถูกกิบไปขาย	

ผู้ถือหุ้นที่ถูกกิบ	6,500
เงินสด	6,500
คืนเงินส่วนที่เหลือให้แก่ผู้ถูกกิบทุ้น	

กฎหมายของหนี้สูญเมริกากำหนดด้วยการรับหุ้นไว้เป็น 4 วิธีดังนี้

วิธีที่ 1. คืนเงินให้แก่ผู้จองซื้อหุ้นที่ผิดนัด ด้วยจำนวนเงินที่ชำระมาแล้วทั้งหมด

วิธีที่ 2. คืนเงินให้แก่ผู้จองซื้อหุ้นที่ผิดนัด ด้วยจำนวนเงินที่ชำระมาแล้ว หักด้วยผลขาดทุนและค่า

ใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นในการนำหุ้นที่รับมาออกจำหน่ายอีก

วิธีที่ 3. รับเงินที่ผู้จองซื้อหุ้นที่ผิดนัดได้ชำระมาแล้วทั้งจำนวน

วิธีที่ 4 ออกใบหุ้นให้เท่ากับจำนวนเงินที่ได้ชำระมาเต็มมูลค่า

ตัวอย่างที่ 5 จากใจไทยเดียว กันในตัวอย่างที่ 3 และที่ 4 สมมติว่าผู้ซื้อหุ้น 100 บาท จำนวน 100 หุ้น เมื่อได้ชำระเงินค่าหุ้นพร้อมภาระคง 50% แล้ว ต่อมาไม่ได้ชำระเงินค่าหุ้นคงค้างตามกำหนด บริษัทจึงรับหุ้น และนำออกขายทอดตลาดได้เงินหุ้นละ 115 บาท

การบันทึกรายการเกี่ยวกับการรับหุ้นในแต่ละวิธีตามกฎหมายหนี้สูญเมริกาปรากฏดังนี้

วิธีที่ 1 บริษัทคืนเงินให้แก่ผู้จองซื้อหุ้น ด้วยจำนวนเงินที่ชำระมาแล้วทั้งหมด

หุ้นสามัญให้จอง (100×100) 10,000

ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (100×25) 2,500

ลูกหนี้หุ้นสั่งจอง - หุ้นสามัญ $(50\% \text{ ของ } 100 \text{ หุ้น } @ 125 \text{ บาท})$ 6,250

เงินสด $(50\% \text{ ของ } 100 \text{ หุ้น } @ 125 \text{ บาท})$ 6,250

บันทึกการคืนเงินแก่ผู้จองซื้อหุ้น

เงินสด (100×115) 11,500

หุ้นสามัญ (100×100) 10,000

ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ 1,500

นำหุ้นที่ถูกรับขายได้ราคาหุ้นละ 115 บาท

วิธีที่ 2 บริษัทคืนเงินให้แก่ผู้จองซื้อหุ้น ด้วยจำนวนเงินที่ชำระมาแล้ว หักด้วยค่าใช้จ่ายและผลขาดทุนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำหุ้นที่ถูกรับออกจำหน่าย

หุ้นสามัญให้จอง (100×100) 10,000

ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (100×25) 2,500

ลูกหนี้หุ้นสั่งจอง-หุ้นสามัญ $(50\% \text{ ของ } 100 \times 125)$ 6,250

เงินค้างค้างผู้จองซื้อหุ้น $(50\% \text{ ของ } 100 \times 125)$ 6,250

บันทึกการยกเลิกหุ้นสั่งจองที่ถูกรับ

เงินสด (100 x 115)	11,500
เงินคงค้างผู้ซองชื่อหุ้น (12,500 - 11,500)	1,000
หุ้นสามัญ (100 x 100)	10,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (100 x 25)	2,500
บันทึกการนำหุ้นที่ถูกวิบออกจำหน่าย	

เงินคงค้างผู้ซองชื่อหุ้น	5,250
เงินสด	5,250
คืนเงินแก่ผู้ถูกวิบหุ้นหลังหัก ผลขาดทุนจากการนำหุ้นที่ถูกวิบออกจำหน่ายแล้ว	

ธนที่ 3 บริษัทวิบเงินที่ผู้ซองชื่อหุ้นที่สงไข้มาแล้วทั้งหมด

หุ้นสามัญให้จอง (100 x 100)	10,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (100 x 25)	2,500
ลูกหนี้หุ้นสั่งจอง-หุ้นสามัญ (50% ของ 100 x 125)	6,250
ส่วนเกินทุนจากการวิบหุ้น (50% ของ 100 x 125)	6,250
บันทึกการยกเลิกหุ้นที่ถูกวิบและรับเงินทั้งหมดได้	

เงินสด (100 x 115)	11,500
หุ้นสามัญ (100 x 100)	10,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ	1,500
บันทึกการนำหุ้นที่ถูกวิบทั้งหมดออกจำหน่าย	

ธนที่ 4 บริษัทออกใบหุ้นให้เท่ากับจำนวนเงินที่สงให้เต็มมูลค่า

หุ้นสามัญให้จอง (100 x 100)	10,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (50 หุ้น x 25)	1,250
หุ้นสามัญ (50 หุ้น x 100)	5,000
ลูกหนี้หุ้นสั่งจอง-หุ้นสามัญ (50 หุ้น x 100 x 125)	6,250

เงินสด (50 หุ้น x 115)	5,750
หุ้นสามัญ (50 หุ้น x 100)	5,000
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (50 หุ้น x 15)	750

ส่วนประกอบในส่วนของผู้ถือหุ้น

ส่วนของผู้ถือหุ้น (Shareholders' equity) เป็นส่วนสุดท้ายที่แสดงในงบดุล ซึ่งเป็นส่วนของเจ้าของบริษัททั้งหมด ประกอบไปด้วย 3 ส่วนดังนี้

- ส่วนที่ 1 ทุนเรือนหุ้น
- ส่วนที่ 2 ส่วนเกินทุน
- ส่วนที่ 3 กำไรสะสม

ส่วนที่ 1 ทุนเรือนหุ้น (Capital Stock) ประกอบด้วยการแสดงรายการหุ้นทุนของบริษัทได้แก่ หุ้นบุริมสิทธิและหุ้นสามัญ หากบริษัทมีหุ้นชนิดเดียวกันนั้นจะเป็นหุ้นสามัญ รายละเอียดเกี่ยวกับหุ้นทุนที่ต้องแสดงไว้ในส่วนที่ 1 ประกอบด้วย

1. ทุนจดทะเบียน รายละเอียดส่วนนี้จะแสดงชนิดของหุ้น จำนวนหุ้นและมูลค่าหุ้นที่ได้จดทะเบียนไว้ตามกฎหมาย

2. ทุนที่ออกจำนำยและเรียกชำระเงินแล้ว ในส่วนนี้จะแสดงรายละเอียดของจำนวนหุ้นและมูลค่าหุ้นที่ได้นำออกจำนำยและบริษัทได้เรียกชำระค่าหุ้นแล้ว

รายละเอียดทั้ง 2 ข้อนี้ กรณีที่บริษัทมีหุ้นทุนสองชนิด ให้แสดงรายการของหุ้นบุริมสิทธิก่อนแล้ว จึงแสดงรายการของหุ้นสามัญ ทั้งนี้เพราะหุ้นบุริมสิทธิมีลักษณะเหมือนกับหุ้นสามัญ

3. หุ้นทุนที่ได้รับคืน (Treasury Stock) ตามกฎหมายของต่างประเทศกำหนดให้บริษัทรับซื้อหุ้นที่เคยออกใบหุ้นแล้วคืนมาได้ รายละเอียดในส่วนนี้จะแสดงจำนวนหุ้น ชนิดของหุ้นและมูลค่าของหุ้นที่ได้ซื้อกลับคืนมา ซึ่งยังถืออยู่ในมือของบริษัท สำหรับบริษัทที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยจะไม่ปรากฏรายการนี้ในงบดุลตามมาตรฐานงบการเงิน ทั้งนี้เพราะกฎหมายไทยห้ามบริษัทไม่ให้รับซื้อคืนหรือรับจำนำหุ้นของตนเอง

ส่วนที่ 2 ส่วนเกินทุน (Surplus) การแสดงรายการในส่วนนี้จะแสดงส่วนที่เกินจากทุนที่ผู้ถือหุ้นนำมาลงในบริษัท ซึ่งส่วนเกินทุนนี้อาจมาจากผู้ถือหุ้นเองหรือเกิดจากบุคคลภายนอก ซึ่งประกอบด้วย

1. ส่วนเกินมูลค่าหุ้น รายการส่วนเกินมูลค่าหุ้นนี้เกิดจาก จำนวนเงินที่ผู้ถือหุ้นจ่ายเพื่อซื้อหุ้นของบริษัทในราคาที่สูงกว่ามูลค่าหุ้นซึ่งคาดหวังเมื่อขายให้

2. ส่วนเกินทุนจากการตีราคาสินทรัพย์เพิ่ม รายการนี้จะแสดงส่วนเกินทุนที่เกิดขึ้นจากการตีราคาสินค้าสินทรัพย์เพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการตลาดของสินทรัพย์สูงกว่าราคากลางมาก ในทางปฏิบัติแล้ว มักจะไม่ปรากฏรายการนี้ในงบดุล ทั้งนี้ เพราะการบันทึกรายการบัญชีต้องมีหลักฐานประกอบ การบันทึกสินทรัพย์โดยปกติจะแสดงด้วยราคากลางที่ซื้อมา ซึ่งเป็นราคาที่มีหลักฐานแล้วหักด้วยค่าเสื่อมราคานormตามระยะเวลาที่ใช้สินทรัพย์ในงบบัญชีปัจจุบันเท่านั้น

3. ส่วนเกินทุนที่ได้จากการบริจาค รายการนี้จะแสดงส่วนเกินทุนที่เกิดจากบุคคลภายนอก หรือผู้ถือหุ้นได้บริจาคสินทรัพย์ให้บริษัท หากมีการตัดจำหน่ายสินทรัพย์ที่ถูกบริจาคออกไป ส่วนเกินทุนที่ได้จากการบริจาคจะถูกตัดบัญชีออกไปด้วย

ส่วนที่ 3 กำไรสะสม (Retained Earnings)

กำไรสะสม คือจำนวนเงินกำไรที่กิจการได้มาจากการดำเนินงานแล้วแต่เริ่มกิจการขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของเงินทุนทั้งสิ้นที่เกินกว่าเงินลงทุนของผู้ถือหุ้น การจัดทำงบกำไรขาดทุนของบริษัททุก ๆ ล้านปีจะทราบผลกำไรหรือขาดทุนสุทธิ ซึ่งจะถูกโอนไปเดือนบัญชีกำไรสะสม บัญชีกำไรสะสมจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามผลกำไรสุทธิที่ได้รับในแต่ละปี หากปีใดกิจการดำเนินงานมีผลขาดทุนสุทธิก็จะทำให้บัญชีกำไรสะสมมียอดลดลง นอกจากนี้กำไรสะสมอาจลดลงด้วยจำนวนเงินที่ถูกจัดสรรออกจากการกำไรสะสมได้หรืออาจลดลงด้วยการปรับปรุงข้อผิดพลาดที่เกิดจากภาระของรอบเวลาบัญชีก่อนได้ และข้อผิดพลาดของปีก่อนอาจทำให้บัญชีกำไรสะสมเพิ่มขึ้นได้เช่นกัน

กำไรสะสม ให้แสดงไว้ในงบดุลภายใต้หัวข้อ “ส่วนของผู้ถือหุ้น” โดยเรียนรายละเอียดของรายการกำไรสะสมแยกออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. กำไรสะสมส่วนที่จัดสรร
2. กำไรสะสมส่วนที่ไม่ได้จัดสรร

กำไรสะสมส่วนที่จัดสรร หมายถึง ส่วนที่แสดงรายการต่าง ๆ ที่เกิดจากการจัดสรรจำนวนเงินเพื่อจัดตุบประสงค์ของบริษัทอย่างโดยย่างหนึ่งออกจากบัญชีกำไรสะสม ได้แก่ เงินปันผล หุ้นปันผล สำรองต่าง ๆ เช่น สำรองตามกฎหมาย สำรองเพื่อการขยายงาน สำรองเพื่อผลขาดทุนในภายหน้า เป็นต้น

กำไรสะสมส่วนที่ไม่ได้จัดสรร หมายถึง จำนวนเงินกำไรสะสมที่คงเหลือเป็นยอดยกไปในงวดบัญชีหน้า ซึ่งเป็นจำนวนรวมของกำไรสะสมยกมาต่อต้นปี บวกกำไรสุทธิปีปัจจุบันและหักกำไรสะสมส่วนที่ได้จัดสรรออกแล้วทั้งหมด

กำไรสะสม อาจแยกจัดทำออกต่างหากเป็นงบกำไรสะสมได้ หรือทำต่อหัวงบกำไรขาดทุน ซึ่งจัดทำเป็นงบกำไรขาดทุนและงบกำไรสะสม โดยแสดงรายการเกี่ยวกับกำไรสะสมตามรายละเอียดข้างต้น เมื่อทำงบกำไรสะสมเช่นนี้ ให้นำยอดกำไรสะสมคงเหลือสุทธิหรือยอดกำไรสะสมส่วนที่ไม่ได้จัดสรรไว้แสดงเป็นยอดเดียวในงบดุลสำหรับกำไรสะสมที่อยู่ภายใต้หัวข้อส่วนของผู้ถือหุ้น

เงินปันผล (Dividends)

เงินปันผล หมายถึง จำนวนเงินส่วนหนึ่งที่บริษัทได้จัดสรรจากกำไรสะสมของบริษัทเพื่อแบ่งผลกำไรที่ได้มาจากการดำเนินงานให้แก่ผู้ถือหุ้นตามส่วนของจำนวนหุ้นที่แต่ละคนถืออยู่ โดยอาจจ่ายเงินปันผลแก่ผู้ถือหุ้นเป็นเงินสดหรือเป็นหุ้นปันผล หรือเป็นสินทรัพย์อื่นก็ได้

การจ่ายเงินปันผลตามกฎหมายไทยต้องเป็นไปตามข้อบังคับที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 มาตรา 1200 - 1205 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การประกาศจ่ายเงินปันผล ต้องได้รับมติจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเสียงก่อน

2. เงินปันผลจะจ่ายได้มีอยู่บัญชีกำไรสะสมของบริษัทมียอดคงเหลือทางด้านเครดิตเท่านั้น หากบริษัทยังมียอดขาดทุนสะสมยกมา จะต้องนำผลกำไรมาหักล้างยอดขาดทุนให้หมดไปเสียก่อน เมื่อใดที่มียอดคงเหลือเป็นกำไรสะสมจึงสามารถที่จะแบ่งเป็นเงินปันผลได้

3. บริษัทต้องจัดสรรสำรองตามกฎหมายอย่างน้อยในแต่ละปีเป็นจำนวนหนึ่งในร้อยส่วนของผลกำไรที่ทำได้ในปีนั้น ๆ ก่อนจะทำการจ่ายเงินปันผลได้ ซึ่งสำรองตามกฎหมายนั้นต้องจัดสรรทุกปีจนกว่าจะมีจำนวนเงินครบหนึ่งส่วนสิบของทุนเรือนหุ้น

4. การจ่ายเงินปันผลต้องทำตามข้อบังคับของบริษัท หากข้อบังคับกำหนดให้กรรมการปฏิบัติอย่างไรก็จะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับโดยเคร่งถ้วนก่อนที่ทำการประกาศจ่ายเงินปันผลนั้น

5. การคำนวณเงินปันผลให้คิดตามส่วนของผู้ถือหุ้นที่ได้ส่งเงินใช้แล้วในหุ้นหนึ่ง ๆ ยกเว้นกรณีที่มีข้อดกลงไว้เป็นอย่างอื่นสำหรับหุ้นบุริมสิทธิ

6. บริษัทจะต้องจ่ายเงินปันผลเป็นเงินสดเสมอ ยกเว้นกรณีที่ได้ทำข้อบังคับไว้เป็นพิเศษว่าให้จ่ายเงินปันผลเป็นหุ้นทุน หุ้นภัย หรือทรัพย์สินอย่างอื่นได้

7. การประกาศจ่ายเงินปันผล ต้องแจ้งให้ผู้ถือหุ้นแต่ละคนทราบโดยทางจดหมาย หรือประกาศ
แจ้งทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น อย่างน้อยสองครั้งต่อนั้นสำหรับเงินปันผลที่ผู้ถือหุ้นยังไม่ได้มารับ

8. ไม่ให้ผู้ถือหุ้นคิดดอกเบี้ยจากบริษัทสำหรับเงินปันผลที่ผู้ถือหุ้นยังไม่ได้มารับ

9. กรณีที่บริษัทมีกำไรเพียงพอ คณะกรรมการบริษัทสามารถจ่ายเงินปันผลระหว่างกาล
(Interim dividend) ได้

10. เมื่อบริษัททำการประกาศจ่ายเงินปันผลแล้ว หากบริษัทไม่จ่ายผู้ถือหุ้นสามารถฟ้องร้องเอา
เงินปันผลนั้นได้

การประกาศจ่ายเงินปันผลมีวันที่เกียวกัน 3 วัน ดังนี้

1. วันที่ประกาศจ่ายเงินปันผล

2. วันที่บันทึกชื่อผู้มีสิทธิรับเงินปันผลลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น

3. วันที่บริษัทจ่ายเงินปันผล

การบันทึกรายการบัญชีเมื่อประกาศจ่ายเงินปันผล ให้บันทึกโดย

Dr. กำไรสะสม

xx

Cr. เงินปันผลค้างจ่าย

xx

หากวันที่ประกาศจ่ายเงินปันผลและวันที่บันทึกชื่อผู้มีสิทธิรับเงินปันผลเป็นคนละวัน ให้บันทึก
บัญชีการประกาศจ่ายเงินปันผลในวันที่บันทึกชื่อผู้มีสิทธิรับเงินปันผลลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น

วันที่บริษัทจ่ายเงินปันผล ให้บันทึกบัญชีโดย

Dr. เงินปันผลค้างจ่าย

xx

Cr. เงินสด

xx

ถ้าบริษัทจ่ายเงินปันผลเป็นสินทรัพย์อื่น (Property Dividends) ให้ระบุเงินปันผลค้างจ่ายว่าเป็น
สินทรัพย์ใด เช่น เงินปันผลค้างจ่าย - หลักทรัพย์ลงทุน เงินปันผลค้างจ่าย - ตัวเงิน เป็นต้น

กรณีที่บริษัทจ่ายเงินปันผลเป็นหุ้น (Stock dividends) คณะกรรมการหักภาษีของสมาคมผู้สอบบัญชีรับอนุญาตของสหราชอาณาจักรกำหนดให้เราราคาตลาดของหุ้นที่ออกให้เป็นหุ้นปันผลเป็นราคาน้ำที่ใช้ในการบันทึกมูลค่าหุ้นนี้ การจ่ายเงินปันผลเป็นหุ้นความจำนาน้อยกว่า¹ 20% หรือ 25% ของจำนวนหุ้นที่อยู่ในมือผู้ถือหุ้นก่อนการประกาศจ่ายหุ้นปันผล ซึ่งหุ้นปันผลนั้นจะไม่มีผลกระทบต่อราคาตลาดของหุ้นทุนนั้น

ตัวอย่างที่ 6 บริษัทเกลโลเรส จำกัด จำนวนหุ้นสามัญและออกใหม่หุ้นไปแล้ว 10,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท มีส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ จำนวน 100,000 บาท กำไรสะสมมีจำนวน 200,000 บาท วันที่ 15 มกราคม 2540 บริษัทประกาศจ่ายเงินปันผลเป็นหุ้นในอัตรา 10% และจ่ายหุ้นปันผลให้ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2540 ราคาตลาดของหุ้นสามัญ ณ วันนี้ หุ้นละ 130 บาท

การบันทึกรายการภาษี ประจำวันนี้

2540

M.C. 15	Dr. กำไรสะสม (1,000 หุ้น x 130)	130,000
	Cr. หุ้นสามัญปันผลค้างจ่าย (1,000 หุ้น x 100)	100,000
	Cr. ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ (1,000 หุ้น x 30)	30,000
บันทึกการประกาศจ่ายหุ้นปันผล		

G.P. 15	Dr. หุ้นสามัญปันผลค้างจ่าย	100,000
	Cr. หุ้นสามัญ	100,000
บันทึกการจ่ายหุ้นปันผล		

ผู้บันทึกรายการนี้ในกำไรสะสมส่วนที่จัดสรรซึ่งแสดงไว้ภายใต้หัวข้อส่วนของผู้ถือหุ้นดังที่กล่าวไว้แล้ว

¹ เกษธี วนวงศ์เดช, ภาษีมูลค่าเพิ่มและงบกำไรและเงินทุน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 91

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการแสดงรายการหนี้สินและส่วนของผู้ก่อหนี้ในงบดุลของกิจการ
ประเภทบริษัทจำกัด

บริษัท XX จำกัด

งบดุล

ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2539

สินทรัพย์

.....
.....
.....
.....

หนี้สินและส่วนของผู้ก่อหนี้

หนี้สินหมุนเวียน

เงินมิเกินบัญชี	XXX
เจ้าหนี้การค้า	XXX
ตัวเงินจ่าย	XXX
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย	XXX
รายได้รับล่วงหน้า	XXX
หนี้สินระยะยาวที่ครบกำหนดชำระในวดีปัจจุบัน	XXX
รวมหนี้สินหมุนเวียน	XXX

หนี้สินระยะยาว

เงินกู้	XXX
หุ้นกู้ (คาดจะเปลี่ยนและออกจำหน่าย 1 มกราคม 2539 อัตราดอกเบี้ย 10% ต่อปี จ่ายดอกเบี้ยปีละครึ่ง ทุกวันสิ้นปี กำหนดได้ถอน 10 ปี)	XXXX
บวก ส่วนเกินมูลค่าหุ้นกู้	XX XXX
รวมหนี้สินระยะยาว	XXX
รวมหนี้สินทั้งสิ้น	XXX

ส่วนของผู้ถือหุ้น

ทุนหุ้นบุริมสิทธิ (จดทะเบียนจำนวน 10,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท ออกจำนวนน่ายและชำระเต็มมูลค่าแล้ว)	XXXX
ทุนหุ้นสามัญ (จดทะเบียนจำนวน 100,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท ออกจำนวนน่ายและชำระเต็มมูลค่าแล้ว)	XXXX
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ	xxx
ส่วนเกินมูลค่าหุ้นสามัญ	xxx
กำไรสะสม	
จัดสรรแล้ว :	
สำรองตามกฎหมาย	xxx
สำรองเพื่อการขยายงาน	XXX
ฯลฯ	
ยังไม่จัดสรร	XXX
รวมส่วนของผู้ถือหุ้น	XXXX
รวมหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น	XXXX